

Türk ve Batı kültüründeki kahraman figürlerinin ortaokul öğrencilerindeki imgesel yerinin değerlendirilmesine yönelik bir uygulama: Dede Korkut Hikâyesi örneği

An application to evaluate the imaginary place of hero figures in Turkish and Western cultures in secondary school students: The example of Dede Korkut Story

Gönderim Tarihi / Received: 19.12.2021

Kabul Tarihi / Accepted: 22.03.2022

Doi: [10.31795/baunsobed.1038396](https://doi.org/10.31795/baunsobed.1038396)

Hasan IŞIK^{*1}

Esengül ARGUN²

ÖZ: Çalışmada Dede Korkut Hikâyeleri örneğinden hareketle, Türk kültürüne ait masal, hikâye ve mitolojilerdeki kahramanların önemini vurgulanması bunun yanında Batıya ait kahraman imgelerinin çocuklardaki yansımalarının değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Ayrıca Batı kültürünün Türk çocukları üzerindeki etkileri ve bu kültürün çocukları etkileme yollarının ortaya konulması da hedefler arasında yer almaktadır. Bu amaçlara ulaşmak için Dede Korkut Hikâyelerinden seçilen bir örnek üzerinden 12-13 yaş arası öğrencilerle uygulamalar yapılmıştır. Çalışmada Dede Korkut Hikâyeleri aracılığı ile hikâye ve masalların Türk kültürü için önemi, bu kaynaklarda yer alan kahramanların yerinin vurgulanması da amaçlar arasındadır. Batı kültürünün ele alınan yönlerinin öğrencilerdeki etkisi incelenirken, diğer taraftan da Dede Korkut Hikâyelerindeki bazı motiflerin, çocukların zihinlerinde ne şekilde yer aldığı da ortaya konulmaya çalışılmıştır. Çalışmada nitel araştırma yaklaşımı ve yöntemlerinden fenomenoloji deseni kullanılmıştır. Veriler hikâye okuma, canlandırma ve resim yapma gibi uygulamalardan sonra yarı yapılandırılmış görüşme formu ile elde edilmiş ve bu verilerin analizi içerik analizi ile yapılmıştır. Yapılan çalışma sonucunda öğrencilerin Türk kültürüne ait kahramanlara yönelik çok az bir imgeye sahiplerken Batı kültürünün ürettiği mitolojik ve çağdaş kahraman figürlerine ait birçok imgeye sahip oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonucun ortaya çıkmasında medya ve çeşitli nesnelere üzerinde kullanılan görsellerin önemli etkisinin olduğu belirlenmiştir. Ayrıca yapılan uygulamada Dede Korkut Hikâyelerinden seçilerek kullanılan Salur Kazan'ın bir kahraman olarak öğrenciler üzerinde olumlu etkilerinin olduğu sonucuna da varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kültür, Kahraman, Dede Korkut, Hikâye, İmge

ABSTRACT: Based on the example of Dede Korkut Stories, the study aims to emphasize the importance of heroes in fairy tales, stories and mythologies of Turkish culture, as well as to evaluate the reflections of Western hero images in children. In addition, the effects of Western culture on Turkish children and the ways in which this culture affects children are among the objectives. In order to achieve these objectives, applications were made with students between the ages of 12 and 13 through an example selected from Dede Korkut Stories. In the study, the importance of stories and fairy tales for Turkish culture through Dede Korkut Stories and the place of the heroes in these sources are also emphasized. While examining the influence of western culture on students, it was also tried to reveal how some motifs in Dede Korkut Stories were found in children's minds. Phenomenology pattern from qualitative research approach and methods was used in the study. The output were gathered from semi-structured conversation form after applications such as story reading, animation and painting, and the analysis of this data was done with content analysis. In consequence of the study, it was concluded that the students had very few images of the heroes of Turkish culture, while they had many images of the mythological and contemporary heroic figures produced by Western culture. It was designated that the images used on media and various objects had a significant effect on the appearance of this result. Additionally, it was concluded that Salur Kazan, which was selected from Dede Korkut Stories in the application, had positive effects on the students as a hero.

Keywords: Culture, Hero, Dede Korkut, Story, Image

* Sorumlu Yazar / Corresponding Author

¹ Doç. Dr., Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi/Tarih Bölümü, hasantarih@yahoo.com, <https://orcid.org/0000-0002-3033-4867>

² Yüksek Lisans Öğrencisi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü/Tarih Anabilim Dalı, esengulargun552@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-2034-8739>

EXTENDED ABSTRACT

Literature review

Stories and fairy tales have an significant place in the enrichment of the imagination from childhood to later years, in the development of skills such as empathy, in being able to share the sadness and joy of others. Özdemir stated the importance of stories for family and society with the statements that "Stories include the roles of parents in cultural context, the way they start a family, family relations, values to be possessed, gender equality, protecting the family, child education, etc." (Özdemir, 2020: 27). In addition, the stories contain sociological values in terms of containing the basic moral values of the nation to which a person belongs. Each story has a different moral value. It is seen that, in the 19th century, the tales that Grimm Brothers compiled, which are Snow White and the Seven Dwarfs, Bremen Harmonicas, Hansel and Gratel, with the work carried out through a process, today, they have become tales that even the children of Turkish World love to read. It can be stated that the emergence of this result lies in the compilation of these tales, which were previously included in oral literature in the West, as well as the re-modernization of the necessities of the age and pedagogically suitable for children. Burke's "... Images are an important type of evidence, just like texts and oral expressions", (Burke, 2003: 13) given the findings of the statement that in fact the images and images created for Western fairy tales are important elements that give various messages to children. In this study, "*the accuracy of the situations expressed here was tried and an application was carried out for this determination. The symbolic codes contained in fairy tales are very important* (Tokdemir, 2020: 112)". In this respect, some of the contents of the old and still ongoing versions of Turkish fairy tales told in Anatolia such as Nardaniye Hanım and Ahu Melek should be rearranged according to today's child psychology and pedagogy without losing the codes of Turkish culture and produce film etc. products. When this is not the case, as Oguz stated, "The nardaniye bayan tale is the result of being punished for oblivion despite the fact that Snow White, one of the Grimm tales that the Turkish formal and widespread education system and the media are very well known and consumed today, is the indigenous form of The Anatolian peasant, which lives in Turkish" (Oğuz, 2010: 43-44). In the study, it is purposed to express the need and importance of the approach and adaptation works that are shown in western fairy tales to the new generation by showing them in the Turkish stories and fairy tales. The geography, history and culture we have offers many real heroes that we can pass on to our children. In this respect, it is believed that many imaginary or true hero figures can be gained through education, especially course content, as in the heroic examples in Dede Korkut Stories. It has also been demonstrated in various researches that the use of products such as Dede Korkut Stories in education and especially in value education is of great importance (Yalcın ve Şengül, 2004: 12; Şahin, 2019, Devenci, vd., 2013: 46). Dede Korkut Stories tells the heroic battles of Turks with various nations. The Book of Dede Korkut reflects the hero's place in society, the heroic understanding of turks, the personal characteristics of the hero, his behavior, his physical characteristics, his acts of valor and his achievements. "*The heroic adventures of the heroes in the stories and the stories of the battles they have fought show a solid unity in terms of structure* (Başgöz, 1998: 26-29-33)." From these projections, it is seen that it is significant to transfer these heroes of Turkish culture to new generations as exemplary models and to adapt them to the present in various ways.

Methodology

Phenomenology pattern was used from qualitative research methods in the study. In this study, which uses qualitative research methods, it is aimed to determine the images that occur in the students in order to apply interest in Dede Korkut Stories. In this respect, the phenomenology pattern was used, which is a method used to describe how people experience this phenomenon (Rose, Beeby and Parker's as cited in Tekindal and Uğuz, 2020: 156), which allows people to express their understanding, feelings, perspectives and perceptions about a particular phenomenon or concept. Accordingly, the responses to the interrogatives posed to the students were evaluated by content analysis method.

Purpose

In the study, it was objected to detected the state of consciousness of secondary school students about the heroes in Turkish and Western culture based on Dede Korkut Stories. In this destination, it is purposed to reach the answers to questions such as "What can be done to ensure that values such as heroes in Turkish culture are not to be lost and forgotten?", "Fairy tales such as Nardaniye Hanım, which

has not been carried to the present day, and re-image studies on heroes such as Deli Dumrul, how can it be located in the minds of new generations?". In order to establish the situation of achieving these goals, Dede Korkut Stories, which include qualities such as heroism in the application to be carried out in this study, are taken as examples. In summary, it is aimed to introduce the content of Dede Korkut Stories, which are important works of Turkish culture, to students through activities. In order to achieve these objectives, the selected story was read to the study group and reenactments were made about the story and the students were made to paint the scenes in the story. Thus, it is anticipated that school-age students will be able to recognize the heroes of Turkish culture and to have their images in their minds.

Findings

According to the analysis of the answers given by the students for the first questions in which the Dede Korkut Story used in the application was taken into account, it was generally concluded that the hero in the Salur Kazan story had a positive effect on the students. However, the answers to the first question, which was asked of a hero similar to the fairytale hero Salur Kazan, were found remarkable. And all, it was seen that the students could not give any examples of heroes of Turkish culture in their answers, but they were more similar to the heroes of Western culture, and accordingly, it was concluded that the students did not have any images of the hero in Turkish culture. However, it has been watched that Salur Kazan, which they learned during the application, has positive effects on children in terms of teaching aspect. In the analysis of the answers given to the question to be asked whether the hero named Salur Kazan, which is included in the application, increased their interest in other Turkish heroes in the students, the majority of the students responded positively and evaluated it as a positive result of the implementation.

Results and recommendations

In the study, it was made sense not only that the existence of many real and imaginary Turkish heroes of our culture is not included today, but also that there are many fictional Western-based heroes in our lives today, that is, in the world of our children and young people, in the mythology of Western culture. At the end of the study, it was concluded that fairy tales, stories and heroes in such works should take part in the lives of today's children and decorate their imaginations. In order to achieve such a goal, various studies should be carried out within a program with the joint efforts of Turkey, other Turkish states and even the whole Turkish world. In this context, products such as cartoons, motion pictures and animated films can be produced for Turkish children to be used in mass media, especially such as Dede Korkut Stories, from Oguz Kagan to Bilge Kagan, From Tuğrul Bey to Alparslan, from Tomris Hatun to Terken Hatun. On the side, it has been deduced that it is important to prepare interesting books of rich quality that will attract children who are interested in Turkish fairy tales and stories, to produce symbolic objects such as paintings, trinkets depicting the values and characters of Turkish history, to produce products in many fields from school materials to home textile products, including motifs in Turkish mythology. For example, it is thought that even introducing and understanding Dede Korkut Stories to our children, starting from preschool education, will make an significant subscription to Turkish culture. Even the inclusion of the motifs of Turkish mythology, the real heroes in Turkish history, Dede Korkut in high school, middle school and even elementary school reading books can contribute to achieving the objectives expressed here. In order to achieve the objectives expressed here, products such as media, clothes, home-work textile products, stationery can be prepared and consumed, just as in the case of Batman, Joker, originating from Western culture. The common values of the Turkish world, such as bad-good, beautiful-ugly, can be identified and acquired by the characters created by the fairy tale heroes of their students in education. In this consistency, it is an significant issue to aim to transfer and promote Turkish culture to future generations.

Giriş

Hikâyelerin, masalların insanın çocukluğundan ilerleyen yaşlarına kadar hayal gücünün zenginleşmesinde, empati yapabilme gibi becerilerin gelişmesinde, başkalarının hüznüne ve sevincine ortak olabilme gibi önemli bir yeri vardır. İnsanlar, hikâyeler vasıtasıyla kendi dünyalarının dışına çıkabilir farklı yeni hayatlara tanıklık edebilirler. Bunun yanında kişilik gelişimine de katkı sağlayan hikâyeler bireyin hem kelime haznesinin zenginleşmesinde hem de ait olduğu kültürün kodlarına sahip olmasında da önemli katkılar sunan bir içerik zenginliğine de sahiptirler. Konuyla ilgili olarak Özdemir'in "*Hikâyeler kültürel bağlamda anne ve baba rollerini, aile kurma biçimlerini, aile içi ilişkileri, sahip olunması gereken değerleri, toplumsal cinsiyet eşitliğini, aileyi koruma, çocuk eğitimini vs. ihtiva etmektedir* (Özdemir, 2020: 27)." şeklindeki ifadeleri ile hikâyelerin aile ve toplum açısından önemini dile getirmiştir. Bunlarla birlikte hikâyeler, bir insanın ait olduğu milletin temel ahlaki değerlerini barındırması açısından da sosyolojik değerleri bünyesinde barındırmaktadır. Her bir hikâye, farklı bir ahlaki değer barındırmaktadır.

19. yüzyılda Grimm Kardeşlerin derledikleri Pamuk Prenses ve Yedi Cüceler, Bremen Mızıkacıları, Hansel ve Gratel masalları üzerine süreç içerisinde yapılan çalışmalar ile bugün Türk Dünyası çocuklarının dahi çok severek okuduğu masallar haline geldiği görülmektedir. Bu sonucun ortaya çıkmasında Batı'da daha önce sözlü edebiyatta yer alan bu masalların derlenirken çağın gereklerine ve pedagojik açıdan çocuklara uygun halde yeniden modernize edilmesinin de yattığı ifade edilebilir. Örneğin Kırmızı Başlıklı Kız Masalı sözlü olarak halk arasında anlatılırken, 17. yüzyılda Fransız masalcı Charles Perrault'un derlediği ilk versiyonunda masalın sonu kurdun kızı yemesiyle bitmektedir. Fakat 19. yüzyılda bu masalı yeniden derleyen Grimm Kardeşler ise çocuk psikolojisine daha uygun olması amacıyla olsa gerek masalın sonunda değişiklik yaparak bir avcının kurdun karnını yarıp büyükanneyi ve kırmızı başlıklı kızı kurtarmasıyla sonlandırmışlardır. Avrupa masallarının birçoğunda görülen bu yaklaşıma yine aynı şekilde aslı İtalyan olan "*Uyuyan Güzel*" masalında da rastlanmaktadır. Bunun yanında "*Uyuyan Güzel*" masalı, "*kadınlara karşı cinsiyetçi öğeler barındıran da bir masaldır. Bu masalda cadı kötülüğü, zalimliği, çirkinliği, bela ve düzensizliği simgelemektedir. Eril dilin hâkim olduğu masalarda cadı prototipinin karşı pozisyonunda güzel, mutlu, sadık ve sabırlı gibi özellikleriyle masum kadın yer almaktadır. Dolayısıyla masal metinlerinde iki zıt kadın temsili yer almaktadır* (Tokdemir, 2020: 111)." Yine Perrault'un ve Grimm Kardeşler'in kaleme aldığı bu masalın ilk versiyonunda, uyurken prensesi bulup onunla cinsel ilişki kuran, onu bırakıp giden bir prens vardır. Masalın daha önceki halinde prenses uyurken doğum yapmaktadır. Yine güncellenen bu masalın da filmleri, güzel resmedilen masal kitapları yapılarak, imge olarak resmi çeşitli nesnelere üzerinde yer alarak günümüz Türk çocuklarının dünyalarını süslemektedir. Hatta bugün bu masal yeniden uyarlanarak "*Malefiz*" ismiyle çekilen sinema filmiyle yeniden üretilerek izleyicilere sunulmuştur. Bu yeni uyarlanmasında ise klasik cadı prototipinde bazı önemli değişiklikler yapılarak yaşananlar, cadının bakış açısıyla aktarılmış, cadı güçlü ve özgür bir karakter olarak sunulmuştur (Tokdemir, 2020: 111). Yine aynı şekilde Avrupa masalları dışında Perrault'un bir Çin masalı olan "*Külkedisi*"ni kendi eserinde kendi kültürünün kodlarına uygun olarak yeniden derlemesi ile bugün bu masal da tüm dünya çocuklarının bildiği ve sevdiği bir masal haline gelmiş ve imgeler dünyasında yerini almıştır. Bu imgelerin çocukların hayal ve düşünce dünyasında, çok önemli izler bıraktığı düşünülmektedir. Burke'nin "*...İmgeler tıpkı metinler ve sözlü ifadeler gibi önemli birer kanıt türüdür* (2003: 13)." ifadesindeki tespiti göz önüne alınırsa aslında Batı masallarına yönelik oluşturulan bu resimler ve imgeler çocuklara çeşitli mesajlar veren önemli unsurlardır. Yapılan bu çalışmada da burada ifade edilen durumların doğruluğunun tespitine çalışılmış ve bu tespit için bir uygulama gerçekleştirilmiştir.

Mitoloji, masal ve hikâyelerin etkisi ve yeniden uyarlanmalarının gerekliliği

Yirminci yüzyılın sonlarında Batı Almanya'da halk hikâyelerinin ve peri masallarının derlenip tekrar kaleme alınmasının birtakım amaçların olduğu görülmektedir. Bu şekilde yapılmasında Batı Almanya'da kamusal alandaki gelişmelerin ve eğitime yönelik yapılan eleştirilerin olmasının etkisi olmuştur. Buradaki amaç çocuk kitaplarını, oyunlarını ve okullardaki ırkçı, cinsiyetçi ve otoriter mesajları daha bir özgür hale getirmektir (Zipes'ten Akt. Tokdemir, 2020: 117). Bunun yanında konuyla ilgili olarak Joosen de peri masallarının didaktik gizil bir güce sahip olduğunu ve bunun farkında olan belli çevrelerin masalların bu özelliğini kendi görüşleri ve ideolojileri çerçevesinde kullanmak istediklerini belirtmektedir. O, bu açıdan örneğin Grimm'in bir peri masalını derlerken çocukların

davranış ve kültür şablonlarına, değer sistemlerine ve eylemlere dair öngöründe bulunmalarını öğrenmelerini sağladığını, özellikle bireyin özgürlük hareketiyle ilgili olarak peri masallarının cinsiyetle alakalı dersler vermekte olduğunu dile getirmektedir. Batı kültüründeki bu derlenen hikâyelerin didaktik bir potansiyel içerdiğinin anlaşılması ile örneğin 1970 yıllarından sonra feministlerin kendi düşüncelerinin aktarımına yönelik peri masallarının bu gücünden yararlanmak için masalların hem üretimlerini hem de yayınlanmaları yoluna gittiklerini hatta feministlerin batı kültürünün en popüler hikâyelerini yeniden ele almaya başladıkları belirtilmektedir. Bu amaçla bazıları batı kültüründeki mevcut veya yeniden yapılmaya müsait kayıp peri masallarında kadın kahramanın öne çıkarılmasını isterken; diğerleri de yeni peri masalları oluşturarak ya da en popüler peri masallarını feminist bir dönüşümle yeniden anlatma yoluna gitmektedirler. Sonuç olarak bahsi geçen bu dönemden sonra pek çok feministin kendi ideolojilerini aktarabilmek için hikâyenin didaktik gücünden faydalandığı görülmüştür (Joosen, 2011: 152-160). Buradaki bu anlatı dahi hikâye ve masalların sahip olduğu didaktik özelliklerinden dolayı belli düşünce kalıplarını çocuklara aktarmada bir araç olarak kullanıldığının bir göstergesidir. Bu açıdan Türk kültürünün kodlarını barındıran masal ve hikâye hazinesinin, kültürün günümüz nesline aktarılmasında ne kadar önemli bir araç olduğunun kanıtı olduğu şeklinde değerlendirilebilir.

Masalların barındırdığı sembolik kodlar oldukça önemlidir (Tokdemir, 2020: 112). Bu açıdan Nardaniye Hanım, Ahu Melek gibi Anadolu’da da anlatılan Türk masallarının eski ve hâlâ devam eden versiyonlarında yer alan bazı içerikleri bugünün çocuk psikolojisi ve pedagojisine göre Türk kültürüne ait kodlarını kaybetmeden yeniden düzenlenerek film vb. ürünlerinin üretilmesi gerekmektedir. Böyle olmadığında da Oğuz’un da belirttiği gibi “*Nardaniye Hanım masalı bugün Türk örgün ve yaygın eğitim sisteminin ve medyanın çok yakından tanıdığı ve tükettiği Grimm masallarından olan Pamuk Prensesin Anadolu köylüsü tarafından anlatılan, Türkçede yaşayan yerli biçimi olmasına rağmen unutulma cezasına çarptırılma* (2010: 43-44)” sonucu ortaya çıkmaktadır.

Masallardaki imgeler çocukların akıllarına kazınmakta ve onların hayal dünyasını süslemektedir. Burke, imgelerin gücü ve önemi ile ilgili olarak “*Resimler, heykeller, baskılar ve diğer imgeler bize, yani gelecek nesillere, geçmiş kültürlerin yazıya dökülmemiş deneyimlerini ya da bilgilerini paylaşma olanağı sağlar. Kısacası imgeler geçmişi daha canlı bir şekilde ‘hayalimizde canlandırılmamızı’ sağlar* (2003: 13)” demiştir. Bu tespitler sadece masallar ve hikâyeler için değil Türk mitolojisinin, efsanesinin kahramanları için de geçerlidir. Bu şekilde olmadığında günümüz çocukları Yunan mitolojisinin ürünlerinin büyüünde kalmakta, bu kültürün mitolojisini daha çok bilmektedirler. Bugün Türk çocuklarının birçoğunun Yunan mitolojisindeki kahramanların isimlerini bildikleri rahatlıkla söylenebilir. Yunan mitlerindeki isimleri öğrencilerin bilmelerine karşın Türk mitlerinde geçen isimleri söylemelerini beklemek zor olacaktır. Bugün tüm dünyada bilinen pek çok yaygın kahraman isimlerinin temelinde Yunan, Latin mitolojileri ve onların hayali kahramanlarının isimlerinin olduğu görülmektedir. Bu sonucun ortaya çıkmasında kendi kültürümüze ait mitlerin aktarılamamasının etkisinin de olduğu söylenebilir.

Çalışmada bugün batı masallarında gösterilen yaklaşımın ve uyarlama çalışmalarının Türk hikâye ve masallarında da gösterilerek yeni nesle sunulmasının önemi ve ihtiyacı dile getirilmeye çalışılmıştır. Bu ihtiyacın karşılanması için de Batı da olageldiği gibi yeni Türk masalları ve hikâyelerinin de oluşturmasına gerek yoktur. Türk kültüründe var olan ve geçmişin raflarında unutilan masalların, hikâyelerin ve mitolojik unsurların bugüne taşınması ve taşınanların yeniden uyarlanmasının dahi yeterli olacağı düşünülmektedir. Örneğin günümüze taşınmış fakat tam bir uyarlaması yapılamamış Dede Korkut Hikâyelerinin bir ilkokul öğrencisine sunulduğunda ilgi çekici gelmediği söylenebilir. Bu sonucun ortaya çıkmasında Dede Korkut Hikâyelerinde kullanılan dil ve üslubun öğrenci seviyesine ve dünyasına uygun olmadığı için tam olarak anlaşılmadığı, ilgi çekmediği bunun bir sonucu olarak da çocukların hayal dünyasını süslemediği düşünülmektedir. Konuyla ilgili olarak Joosen “*peri masallarının tekrar yaratılması onların ve ergenlerin iyi bilinen bu anlatılardan yola çıkarak yeni bir perspektif yakalamalarına zemin hazırlayabilir* (2011: 154).” demektedir. Bu nedenle de Dede Korkut Hikâyeleri benzeri Türk kültürünün bu hazinelerinin pedagojik açıdan yaş gurubuna uygun olarak yeni uyarlamalarının yapılması, konuyla ilgili kitle iletişim araçlarının, basım yayın ürünlerinin uygun bir şekilde kullanılması gerektiği ifade edilebilir. Bu yapılırken de Batı da olduğu gibi bu masalları

uyarlarken kendi kültürü, ideolojisi ve düşünce yapısı içerisinde yapılması gerektiği de göz ardı edilmemelidir.

Çocukların dünyasını süsleyen kahramanlar

İçinde yaşadığımız coğrafi bölge, engin tarihi ve kültürel birikimiyle nesillerimize miras bırakabileceğimiz oldukça zengin hakiki kahraman motifini barındırmaktadır. Bu açıdan çalışmada Dede Korkut Hikâyelerindeki kahraman örneklerinde olduğu gibi birçok hayalî ya da gerçek kahraman figürlerinin eğitim, özellikle de ders içerikleri yoluyla da kazandırılabilmesine inanılmaktadır. Dede Korkut Hikâyeleri gibi ürünlerin eğitimde ve özellikle değer eğitiminde kullanılmasının büyük bir önemi olduğu çeşitli araştırmalarda da ortaya konulmuştur (Yalcın ve Şengül, 2004; Deveci, vd., 2013; Şahin, 2019). Fakat burada önemli olan nokta Türk kültürünün kodlarını taşıyan Dede Korkut Hikâyelerindeki kahramanlarda olduğu gibi geçmişten günümüze değişen şartları göz önüne alarak bu kahramanların özünü kaybetmeden günümüze de uyarlanması gerekmektedir. Yoksa günümüzde çocuklar ve gençlere yönelik yazılan Dede Korkut Hikâyeleri bu kesimin çok ilgisini çekmeyebilir.

Türk kültürüne ait masal ve hikâyelerin bugüne aktarılmasında sadece kültürün temel kodlarının muhafaza edilmesi tabii ki yeterli görülebilir. Fakat bu yaklaşım ile günümüzün şartlarının göz önüne alınmadan gerekli uyarlamalar yapılmadığında bu kültürel değerler yeni neslin dünyasında gerçek etkisini gösteremeyebilir. Bu konu kahramanlık özelinde ele alındığında bugünün çocuklarının hayal dünyalarındaki kahramanlık beklentileri ve algıları çok daha farklı olabilir. Örneğin 12. ve 13. yüzyıllarda “kahramanlık” göstererek toplum tarafından benimsenmek o dönemin şartları gereği değerlendirilmelidir. Dış tehditlere açık bir toplumun önceliğinin güvenlik olduğunu ve bundan korunmanın da sadece “fizikî güçle” mümkün olduğu söylenebilir. Günümüzde toplum tarafından benimsenmede kahramanlığın önemi yine büyüktür. Fakat bu kahramanlık sadece fizikî yönden değil cesaret ve akıl yönünden de gerçekleştirilmelidir. Dolayısıyla tarihi süreçte kahramanlık, dıştan içe, görünenden görünmeyene doğru bir hareket çizgisine sahip olmuştur (Özdemir, 2014: 174).

Küresel bir dünyada yaşayan bugünün çocukları televizyon ekranlarında ve İnternette izledikleri reklamlar, çizgi filmler, yabancı sinema ve dizilerden etkilenmekte ve bu ürünler karşısında önemli ölçüde zaman harcamaktadırlar. Bu kanallardan özellikle batı kültürüne dair imgelerden ve kahramanlardan daha çok etkilendikleri düşünülmektedir. Medya üzerinde Batı kültürüne dair sunulan içeriklerin Türk kültürüne ait değerler ve yaşam tarzı karşısında daha baskın bir durumda olduğu da görülmektedir. Özellikle bazı istisna diziler hariç, hiçbir dizi ve filmde Türk kültürüne ait temalar yer almadığı gibi yer alanlarda da bazı değerlerin kötülendiği (Göktekin, 2019: 15) ifade edilmektedir. Dolaylı ya da dolaysız yollarla sunulan bu içerikler çocuklara hızla nüfuz etmektedir. Günümüzde televizyonların yanında bir de internet yayınlarının, özellikle akıllı telefonların yaygınlaşması ile izlenme oranı da göz önüne alındığında çocuklar için bu maruz kalma durumu hayli yüksek bir orandadır. Batı kültürüne nazaran Türk kültürüne dair içeriklerin kitle iletişim araçlarında hacimce çok daha az yer tuttuğu göz önüne alındığında, Türk dünyası çocuklarının kültürel olarak batı kültürünün etkisine ne derece maruz kaldığı rahatça dile getirilebilir. Burke'nin “*İmgeler kelimenin tam anlamıyla mesajlar vermenin yanı sıra çoğunlukla duyguları da harekete geçirir* (2003: 45)” ifadesi göz önüne alındığında Batı kültürünün değerlerinin ağırlıkta yer verildiği bu araçlardan çocuklara ulaşan imgelerin onların duygularını ne şekilde harekete geçirdiği de tartışılabilir. Yapılan bu çalışmada konunun bu yönünün de vurgulanması ve ortaya konulması da amaçlar arasındadır.

Kitle iletişim kanalları vasıtasıyla çocuklara takdim edilen yayınların ilk sırasında çizgi filmler yer almaktadır. Çizgi filmlerde kahraman figürüne atfedilen bir görev yer almakta ve bu hususun çocuklar üzerinde tesirleri bulunmaktadır. Çizgi filmler aracılığıyla değer eğitimi kazandırılması resmiyette amaçlanmamış olsa da çocukların fark edilmeden çizgi filmin içeriğine yerleştirilen bir takım değerlerin etkisinde kaldıkları görülmektedir (Kaymak ve Özçelik, 2020: 28-29). Çizgi filmlerdeki başkarakterlerin sahip oldukları değer yargılarının, çocukları cezbettiği ve bunların değer kazanımına katkı sağladığı da ifade edilebilir. Bu derece çocuklar üzerinde etkili olan çizgi filmlerin Türk kültürünün aktarılması, kültürün öğelerini barındırması ve çizgi filmler aracılığı ile Türk hikâye ve masallarında yer alan kahramanların çocuklara rol model olarak sunulması önemli görülmektedir. Fakat bugün kitle iletişim araçları vasıtası ile çocuklara sunulan ürünlerde bu konunun yetersiz olduğu

düşünülmektedir. Örneğin konusu Orta Çağ'da geçen “*Cesur*”³ adlı çizgi filmin kahramanı “*Merida*” iyi bir okçudur ve onun filmdeki rolü Türk kahramanı Tomris Hatun’u çağrıştıran mesajlar içermektedir. Fakat Türk çocukları, gerçek bir karakter olan Tomris Hatun yerine, bir hayal ürünü olan *Merida*’yı öğrenmektedirler. Bir diğer örnek de ABD yapımı olan Batman filmi ile ilişkili olan *Kedi Kadın*⁴ isimli hayali kahramandır. Batman ve Kedi Kadın kahramanlarıyla bütünleşen bu film bütün dünya ülkelerinde seyredildiği gibi Türkiye Cumhuriyeti’nde ve diğer Türk cumhuriyetlerinde de büyük bir hayranlıkla izlendiği söylenebilir. Aynı durumu “*Uyuyan Güzel*” masalının günümüzde yeniden bir uyarlaması olan versiyonunda cadı rolünde yer alan “*Malefiz*”de (Tokdemir, 2020: 113) de görmek mümkündür. Aynı şekilde 1997 yapımı Amerikan animasyon filmi olan *Herkül*, Türkiye’de 1990’lar kuşağı çocuklarının çoğunu etkilemiştir. Fakat Türkiye ve Türk Dünyası ülkelerinden herhangi birinde *Herkül* benzeri bir *Mete Han*, *Bilge Kağan*, *Tonyukuk* gibi ya da *Oğuz Kağan* efsanesi, *Dede Korkut*’ta yer alan hikâyeler ortak, sevilen bir çocuk dizisi, kahramanı haline gelmemiştir. Bunun bir sonucu olarak da günümüzde Batı kültürünün kitle iletişim araçları vasıtası ile sunduğu birçok imge çocukların zihinlerinde yer ederken Türk kültürüne dair benzer imgelerin yer almaması bir eksiklik olarak değerlendirilebilir. Örneğin *Kerem* figürü yerine *Romeo*, *Köroğlu* yerine *Robin Hood* gibi kahramanların imgeleri öğrencilerin zihninde bir imaj olarak yer almaktadır. Noel Baba hakkında birçok içerikle karşılaşılacak öğrencilerin *Hızır Baba* içeriği hakkında çok fazla bilgileri olmadığı düşünülmektedir.

Bugün dünya genelinde sadece medya aracılığı ile değil ayrıca giyim kuşam, oyuncak, kırtasiye malzemeleri gibi birçok eşyalar üzerinde oluşturulan birçok hayalî kahramanlar sunulmaktadır. Bu kahramanların rollerine bürünebilme hayali içinde olan çocuklar, tekstil gibi ürünler üzerinde gördükleri karakterden etkilenmekte ve bu karakterlerin kıyafetlerini giymek onları mutlu etmektedir. Fakat bu hayali kahramanların çoğunun Türk tarihi, mitolojisi ve kültüründe yer alan kahramanlar olmadığı görülmektedir.

Dede Korkut Hikâyeleri ve bu hikâyelerin kahramanları

Çalışmada “Dede Korkut Hikâyelerinde yer alan kahraman imgeleri öğrencilerin zihninde ne şekilde yer almaktadır?” sorusu ile ifade edilen problem cümlesinin cevabı da aranmaya çalışılmıştır. Hun Devleti’nden on beşinci yüzyıla kadar süre gelen siyasî ve kültürel olayları içinde barındıran ve Türk kültürünün en önemli eserlerinden birisi denilebilen *Dede Korkut Hikâyeleri* ile ilgili olarak Türkiye’de ilk defa 1966-1975 yılları arasında basımları çocuk kitlesi hedef alınarak yayımlanmıştır. 1970’li yıllarda ise öğrencilere *Dede Korkut* ile ilgili ev ödevlerinin verildiği görülmüştür. Ayrıca *Dede Korkut Hikâyeleri* Milli Eğitim Bakanlığı tarafından 2004 yılında yayınlanan 100 Temel Eser listesinde de yer almıştır. Bunun yanında 2018 yılında bu değerli eser UNESCO tarafından “İnsanlığın Somut Olmayan Kültürel Mirası Temsili Listesi”ne de “*Dede Korkut-Korkut Ata Mirası: Kültürü, Efsaneleri ve Müziği*” adı altında dâhil edilmiştir. 2018 yılında ayrıca MEB’in bazı derslerde *Dede Korkut Hikâyelerine* az bir oranda da olsa yer verdiği, ancak yapılan alan taramasında bu masallara yönelik ders programları ve kitaplarında herhangi bir çalışma ya da etkinliğe yönelik bir yönlendirmenin yapılmadığı görülmüştür (Veren, 2019: 22).

Yapılan bir başka çalışmada nitel araştırma yaklaşımlarından doküman incelemesi tekniği kapsamında on iki *Dede Korkut Hikâyesinin* içerik analizi yapılmıştır. Yapılan bu çözümleme sonucunda hikâyelerde, aile birliği, sevgi, dürüstlük, saygı, estetik, cesaret, onurlu olma, dayanışma, vatanseverlik, cömertlik, merhamet, toplumsal ve dini değerlerin yer aldığı bulguları elde edilmiştir (Deveci, Belet ve Türe, 2013: 294). Ayrıca göstergebilim ekseninde farklı sosyal bilimlerin yaklaşımlarından yararlanılarak *Dede Korkut Hikâyelerinde* yer alan giyim-kuşam ve yeme-içme sembollerinin yorumlanması çalışmasının sonucunda ele alınan sembollerin hikâyelerde geçmişten geleceğe toplumsal yapının değer taşıyıcısı olduğu ortaya konulmuştur (Çetinkaya, 2015: 96). Tespit edilen bu değerler ve özellikleri açısından da ele alınan bu hikâyelerin çocukların dünyasında yer bulmasının önemli olduğu

³ Türkçeye *Cesur* (Özgün adı: *Brave*) olarak çevrilen animasyon filminin başkarakterini *Merida* adlı bir kızdır. *Merida* filmde iyi bir okçudur.

⁴ *Kedi Kadın*, *Batman* filminde ile bağlantılı olan kadın karakterin başrol oynadığı bir film.

düşünülmektedir. Bu çalışmada ise Dede Korkut Hikâyelerinde yer alan kahramanların çocukların düşünce dünyalarındaki yeri ve hayal dünyalarındaki izleri ele alınmaya çalışılmıştır.

Dede Korkut Hikâyeleri, Türklerin çeşitli uluslarla kahramanca savaşlarını anlatır. Dede Korkut Kitabı kahramanın toplum içindeki yerini, Türklerin kahramanlık anlayışlarını, kahramanın kişisel özelliklerini, davranışlarını, fiziksel özelliklerini, yiğitlik eylemlerini ve başarılarını yansıtır. Hikâyelerdeki kahramanların başından geçen yiğitlik maceraları ve giriştikleri savaşları anlatan hikâyeler yapı bakımından sağlam bir birlik sergilemektedir (Başgöz, 1998: 26, 29, 33). Hikâyelerde Orta Asya bozkır kültürünün özelliklerini yansıtan başkahramanlar, iç dünyaları ve görünüş olarak da meziyetli özelliklere sahiptirler. Bu kahramanlar “*Destanî özellikler taşırlar ve kahramanlık ruhu ile donatılmışlardır. Bozkır hayatının biçimlendirdiği sert mizaçlı, doğru sözlü, mert tavırlı, cesur kişilerdir* (Eliuz, 2001: 64).” Dede Korkut Hikâyelerinde kahramanlık, statüyü de yükselten olumlu bir değer olarak ele alınmaktadır. Hikâyelerde kimlik kazanmak için önemli olan ‘ad verme’ ve yaşamsal bir süreç olan “evlilik” bile kahramanlıkla ilişkilendirilmiş haldedir. Ayrıca “*Dede Korkut Kitabı’nda kadın ve erkek kahramanların ikisi de alp tipi özelliklerine sahip kişilerdir* (Sarıtaş, 2020: 1954, 1958).” Bu açılarından bakıldığında Türk kültürüne ait bu kahramanların örnek model olarak yeni nesillere aktarılması, bu amaçla da günümüze çeşitli yollarla uyarlanması önemli görülmektedir. Böylece çocukların Batı kültürünün mitolojik ya da uydurma kahramanlarına özenilmesinden önce içinde Türk kültürünün kodlarını barındıran kahramanların sunulmasının önemli olduğu düşünülmektedir. Bu açılarından kahramanlık konusuna uygun olduğu düşünülerek çalışmanın uygulama aşamasında yer vermek için Dede Korkut Hikâyelerinden bir tanesi belirlenerek kullanılmasına karar verilmiştir.

Dede Korkut Hikâyelerindeki kadın kahramanlar da dikkat çekici bulunmuş ve Türk çocuklarının imgelerinde yer almasının önemli olduğu düşünülmüştür. Dede Korkut destanlarının makbul kadını, yiğitlik, savaşçı, cesurluk, alplik ve mücadeleci kavramları ile karakter kazanmaktadır (Sarıtaş, 2020: 1959-1960). Buna karşılık bugün Türk çocuklarının çoğunun bildiği “*Grimm Kardeşler’in masalları ise cinsiyetçi ve ırkçı yaklaşımlar içermekte ve bu masallarda kızların edilgen, çalışkan ve özverili, erkeklerinse eylemci, rekabetçi ve servet biriktirici olmasına büyük önem veren bir toplumsallaşma sürecine hizmet ettiği* (Zipes’ten Akt.: Tokdemir, 2020: 116).” görülmektedir. Ayrıca Bu masallarda karar alma süreçlerinde kadınlara çok fazla söz hakkı verilmez (Boratav’dan Akt.: Tokdemir, 2020 : 113). Hatta aktif olan kadın da bu masallarda cadı gibi olumsuz bir figürle eşleştirilir. Örneğin Uyuyan Güzel masalındaki cadı Tokdemir’in dediği gibi; “*...diğer birçok masalda olduğu gibi saldırgan işlevini yerine getirendir; erkek egemen düzene aykırı ve toplumsal cinsiyet rollerinin dışındadır; erkek iktidarını elinde tutmak isteyecek kadar tehlikeli ve güçlüdür. Öte yandan erkek egemen düzene aykırılığı nedeniyle de yüzüne bakılamayacak derecede yaşlı, çirkin, öfkeli, kıskanç, belalar saçan kötü kalpli bir kadın olarak resmedilmektedir. Kadından güzel olması dışında başka bir erdem beklenmediği de söylenebilir. İdeal kadından beklenen şey daima güzel olması, pasifliği ve çok arzuladığı mutlu bir evlilik yapmasıdır* (2020: 117-118).”

Burada dile getirilen konuların yanında yapılan bu çalışmada Dede Korkut Hikâyelerinin kullanılarak bir uygulama yapılmasının daha sonraki çalışmalara da örnek olacağı da düşünülmektedir. Çalışmada ortaya konulan etkinliklerin benzer şekilde Türk kültürüne ait masallar ve kahramanlar üzerine yapılacak daha sonraki çalışmalar için de katkı sağlayacağına inanılmaktadır. Dede Korkut Hikâyesinin eğitim alanında uygulanmasına yönelik yapılan bu çalışmanın literatürdeki eksikliği gidermesi ve alana katkı sunan bir çalışma olması beklenmektedir.

Yöntem

Araştırmada nitel araştırmanın yöntemlerinden birisi olan fenomenoloji desenine başvurulmuştur. “*Nitel araştırma yöntemi genelde gözlem, görüşme ve doküman çözümlemesini esas alan, alguların, olayların doğal ortamlarında gerçekçi ve bütüncül biçimde ortaya konmasına yönelik niteliksel bir sürecin izlendiği yöntemdir* (Yıldırım ve Şimşek, 1999: 19).” Nitel araştırma yöntemlerinde

fenomenoloji deseninin kullanılmasının amacı ise yaşanmış tecrübenin anlamlandırılmasıdır. Literatürde olgubilim olarak da geçen fenomenoloji bir grup bireyin ortak deneyimlerini vurgulamaktadır (Tekindal ve Arsu, 2020: 153, 155).”

Nitel araştırma yöntemlerinin kullanıldığı bu çalışmada öğrencilerin Dede Korkut Hikâyeleri ile ilgili uygulamaya yönelik olarak onlarda oluşan imgelerin belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu açıdan insanların belirli bir fenomen veya kavramla ilgili anlayışlarını, duygularını, bakış açıları ve algılarını ifade etmelerini sağlayan ve bu fenomeni nasıl deneyimlediklerini tanımlamak için kullanılan (Rose, Beeby ve Parker’dan Akt.: Tekindal ve Uğuz Arsu, 2020: 156) bir yöntem olan fenomenoloji deseni kullanılmıştır. Bu doğrultuda öğrencilere yöneltilen soruların cevapları içerik analizi yöntemi ile değerlendirilmiştir.

Nitel araştırmalarda, analizin derinliğine göre veri analizini “betimsel analiz” ve “içerik analizi” şeklinde iki grupta incelemek mümkündür. Betimsel analiz, araştırmanın kavramsal yapısının önceden açık biçimde belirlendiği araştırmalarda kullanılır. Yapılan bu çalışmada da araştırmanın kavramsal yapısı önceden belirlenmediği için öğrencilerin ürünleri içerik analiziyle ele alınmıştır.

“İçerik analizi sözel, yazılı ve diğer materyallerin içerdiği mesajı, anlam ve/veya dilbilgisi açısından nesnel ve sistematik olarak sınıflandırma, sayılara dönüştürme ve çıkarımda bulunma yoluyla toplumsal gerçeği araştıran bilimsel bir yaklaşımdır (Tavşancıl ve Aslan, 2001: 22).” Analitik bir metot olan içerik analizinde ana hedef, bütünü oluşturacak olan parçaların belirlenmesiyle bu bütünün daha iyi anlaşılmasıdır (Türer, 1991: 321, 327). Bir başka deyişle, toplanmış olan verileri yorumlamak için gereken kavramları ve bağlantıları elde etmektir. Burada temel olarak yapılan işlem birbiriyle benzer olan verileri belli kavramlar ve konu kapsamında derlemektir. Ayrıca bunları okuyucuların anlayabileceği şekilde yorumlamaktır (Karataş, 2015: 62-74). Bu yaklaşım doğrultusunda yöneltilen sorular karşısında öğrencilerin verdikleri cevaplar içerik analizi açısından yorumlanmıştır.

Amaç

Çalışmada Türk ve Batı kültüründe yer alan kahramanlar konusunda ortaokul öğrencilerinin bilinç durumunun ne şekilde olduğunun Dede Korkut Hikâyelerinden hareketle tespiti amaçlanmıştır. Bu doğrultuda “Türk kültüründe yer alan kahramanlar gibi değerlerin kaybolup gitmemesi, unutulmaması için neler yapılabilir?”, “Günümüze taşınamayıp kaybolmaya yüz tutmuş Nardaniye Hanım gibi masallar ve Deli Dumrul gibi kahramanlar üzerinde yeniden imaj çalışmaları yapılarak, nasıl yeni nesillerin zihninde yer edebilir?” gibi soruların cevabına ulaşmak amaçlanmıştır. Bu amaçlara ulaşma durumunun ortaya konulabilmesi için de bu çalışmada yapılacak uygulamada kahramanlık gibi vasıfların yer aldığı Dede Korkut Hikâyeleri örnek olarak ele alınmıştır. Bu şekilde eğitimde Dede Korkut Hikâyeleri gibi Türk kültürüne ait mitoloji, masal ve hikâyelere yer verilmesi ile Türk kültürüne ait değerlerin kazandırılmasının sağlanabileceği düşünülmektedir. Ayrıca bu değerlerin kazandırılması ile Roosevelt “Bir insanı ahlaken eğitmeden sadece zihnen eğitmek topluma bir bela kazandırmaktır (Akça, 2019: 16)” sözlerinde dile getirdiği gibi ahlaken de öğrencilere önemli kazanımların kazandırılacağına inanılmaktadır. Dede Korkut Hikâyeleri ile ilgili olarak Fuad Köprülü “Bütün Türk Edebiyatını terazinin bir gözüne koysanız, yine Dede Korkut ağır basar (Dede Korkut Kitabı, 2017: 5)” demiştir. Bu nedenler ile çalışmada Dede Korkut Hikâyelerinde geçen *Bamsı Beyrek*, *Tepegöz*, *Salur Kazan*, *Deli Dumrul* gibi kahramanların çocuklarda imgesel bir iz düşümünün olup olmadığının belirlenmesi amaçlanmıştır. Kendisinden Süpermen çizmesi istenilen bir çocuktan kırmızı pelerini olan, uzun boylu, güçlü, mavi ve dar bir kostüm giymiş bir görsel çizmesi beklenebilir. Ancak aynı çocuktan Salur Kazan’ı resmetmesi istendiğinde uygun bir dönüt alınması beklenmemektedir. Bu nedenle de çalışmada bu beklentinin ne şekilde sonuçlanacağına ortaya konulması da amaçlanmaktadır. Örneğin bugün bir lisede öğrencilerden “cadı” resmini çizmeleri istense muhtemelen ortaya neredeyse birbirinin aynı olan benzer çizimler çıkacağı düşünülmektedir. Büyük külah şeklinde bir şapka, çürümüş dişler, yanığında büyük bir ben, elinde bir süpürge, büyük bir burun ve tel tel olmuş bakımsız saçlarla çirkin bir kadın tasvir edileceği ileri sürülebilir. Klasik Batı kaynaklı masallarda karşılaştığımız sihir yeteneği olan cadılar yaşlı, son derece itici, iri burunlu, art niyetli kadınlar olarak tasvir edilmektedir (Tokdemir,

2020: 117)⁵. Yıllardır izlenen çizgi filmler ve yabancı sinema filmlerinde ya da okunan hikâye kitaplarında oluşturulan cadı figürleri muhtemelen öğrencilerinin resmedeceği ile benzerlik gösterecektir. Çoğu öğrencinin çocuk yaşta izledikleri *Sevimli Hayalet Casper*'daki cadı ya da *Hansel ve Grathell*'deki cadıya benzer çizimler çizecekleri beklenmektedir. Ya da Uyuyan Güzel masalının eski sinema uyarlamasındaki⁶ ya da yeni uyarlaması Malefiz'deki cadı figürü ile karşılaşılma ihtimali yüksektir. Öğrenciler şayet Türk kültüründeki cadılarla (cazı) ilgili imgelerle karşılaşmış olsalardı yapılan çizimlerde cadılar süpürgeye değil, küplere binmiş şekilde resmedilebilirdi. Çalışmada bu tahminlerin ve hipotezlerin doğru olup olmadığı ortaya konulması amaçlanmış ve bu yönde ortaokul öğrencileri ile bu çalışma gerçekleştirilmiştir.

Özetle çalışmada Türk kültürünün önemli eserlerinden olan Dede Korkut Hikâyelerinin içeriğinin öğrencilere etkinlikler yolu ile tanıtılması amaçlanmaktadır. Öncelikle uygulamada kullanılmak üzere Dede Korkut Hikâyelerinden daha önceden kayıp hikâye olan on üçüncü hikâye belirlenmiştir. Bu hikâye üçüncü Nüsha olarak 2019 yılında İran'da bulunan Türkistan/Türkmen Sahra nüshasında ortaya çıkmıştır. Dede Korkut Kitabı'nın bu üçüncü nüshasını Metin Ekici "*13. Dede Korkut Destanı Salur Kazan'ın Yedi Başlı Ejderhayı Öldürmesi Boyunu Beyan Eder Hanım Hey!* (Ekici, 2019: 5-13)" isimli makale ile de Türkiye literatürüne kazandırmıştır. Uygulamada bu hikâyenin tercih edilmesinde bu hikâyenin güncelliğini koruyor olması da etkili olmuştur. Yeni bulunan bu hikâye daha önce bilinen iki nüshadaki on birinci hikâye olan Salur Kazan hikâyesinin de devamı niteliğindedir. Bu hikâyenin başkahramanı Salur Kazan, kahraman figürü olarak hikâyenin tümünde aktif olarak yer almaktadır. O, hemen hemen fertlerinin çoğunun alp insan tipinde olduğu Oğuz boylarının bel kemiği, vakur duruşu ile mantıklı işler yapan, topluma liderlik eden, yapacaklarının bilincinde olan bir lider, bunların yanında üstün meziyetlere sahip bir figür olarak sunulmaktadır. "*Kazan Bey, hem fizikî hem de manevî yönden ideal, üstün niteliklere sahip bir kişidir* (Eliuz, 2001: 67-68)."

Çalışma gurubuna bu hikâye okunmuş ve hikâye ile ilgili canlandırmalar yapılmış ve öğrencilere hikâyede geçen sahnelerin resimleri yaptırılmıştır. Böylece okul çağı öğrencilerinin Türk kültürüne ait kahramanları tanımaları ve bunların imgelerinin zihinlerinde yer etmelerinin sağlanabileceği beklenmektedir.

Çalışma gurubu

Araştırmanın çalışma grubunu kolay ulaşılabilir örnekleme yöntemiyle seçilen Muğla'daki iki devlet ortaokulunda öğrenim gören 34 öğrenci oluşturmuştur. Bu çalışma gurubu 2018-2019 eğitim-öğretim yılının ikinci döneminde Muğla'daki bir devlet kurumu olan ortaokul seviyesinde 6-13 yaş grubunun oluşturduğu 6 erkek, 7 kız öğrenciden ve Muğla'da yer alan bir başka devlet ortaokulundan aynı yaş aralığından olan 8 erkek 13 kız öğrenciden oluşturulmuştur.

Süreç

Nitel araştırma yönteminin kullanıldığı bu çalışmada veriler 2019 yılında katılımlı (gözlem) ve görüşmeler (açık uçlu) şeklinde bilgi türü altında toplanmıştır. Fenomenolojik yaklaşıma yer verilen bu çalışmada her bir katılımcıdan derinlemesine bilgi edinmeye çalışılmıştır. Bu amaçla öncelikle çalışmanın uygulama aşamasında kültürel değerlerin farkındalığının tespitine yönelik örnek olarak seçilen Dede Korkut Hikâyelerinden olan Salur Kazan hikâyesi üzerinde çalışma gurubu ile okuma ve canlandırma çalışmaları yapılmıştır. Öncelikle hikâye çalışma gurubuna okunmuş ve bu hikâyeye

⁵Ayrıca Tokdemir Zipes'ten, Batının cadı figürünün geleneksel halk kültüründen devşirildiğini, köklerinin pagan inançlarına uzandığını da aktarmaktadır (Tokdemir: 2020: 121).

⁶ Uyuyan Güzel masalı ilk olarak sinemaya 1959'da aktarılmıştır. İçerik masaldaki olay örgüsüyle neredeyse birebir aynı olan bu ilk filmde cadı boynuzları, omzunda kargası, elinde asası olan çirkin bir figür olarak canlandırılmıştır. En son 2014 yılında yeniden uyarlanarak çekilen Malefiz filminde ise olay örgüsü ve cadı imajı klasik masaldan farklılıklar göstermektedir. Başta Malefiz güzel bir cadı imajı ile resmedilirken filmin devamında giderek bir masal cadısının fiziki özelliklerine bürünür. Siyah rengine kuşanan Malefiz, eline bir baston, yanına da bir karga alır.

yönelik katılımcılar ile beraber bir canlandırma etkinliği yapılmıştır. Bir taraftan da okunan hikâyelerde geçen ve önceden belirlenen bazı sahnelerin hayal güçlerini kullanarak öğrenciler tarafından resmetmeleri istenmiştir.

Yapılan resimler incelendiğinde bazı resimlerde Salur Kazan, bilinen Türk tipinde yani çekik gözlü olarak çizilmeye çalışılmıştır. Öğrenciler çizdikleri kıyafetleri de yine Türk kıyafetlerine yakın şekilde resmetmişlerdir. Resim yeteneği olan bazı öğrenciler, hikâyede geçen motifleri en ince ayrıntısına kadar işlemişler ve bunları belirgin hale getirmişlerdir. Resimlerin ortak yönlerinden bir tanesi de kahraman Salur Kazan, güçlü, korkusuz, cesur olarak işlenmiş olmasıdır. Ayrıca ortak özellik olarak çizilen kahraman resminde Avrupa'nın hayalî kahramanları gibi pelerin takmıyor ve tayt giymiyor şekilde resmedildiği görülmüştür. Kahraman çizimlerinde genellikle kahramanın elinde kılıcı ya da oku, kalkanı ve sırtında da sadağı ile resmedildiği görülmüştür. Bazı resimlerde saçları biraz daha uzun ya da Türk tipi bıyıklara sahip olarak çizilmiştir. Cin Ali tabiriyle adlandırılan çalışmalarda bile Salur Kazan'ın kahramanlığı vurgulanmaya çalışılmış, gülümseyerek resmedildiği görülmüştür.

Öğrencilerde konunun farkındalığının yeteri kadar gerçekleştirildiği düşünüldükten sonra “Kültürel Değerlerimiz” başlıklı görüşme formunun öğrenciler tarafından doldurulması sağlanmıştır.

Verileri toplama aracı

Yapılan uygulamalardan sonra kullanılmak amacıyla “Kültürel Değerlerimiz” başlıklı yarı yapılandırılmış görüşme formu için öncelikle açık uçlu yirmi iki adet soru hazırlanmıştır. Karşılaştırmalı sonuçlar elde etmek amacıyla, tercih edilen yarı yapılandırılmış görüşme formu, araştırma soruları ve alan yazındaki bilgiler doğrultusunda geliştirilmiştir. Araştırmacılar tarafından geliştirilen görüşme sorularının hazırlanmasında; soruların kolaylıkla anlaşılması ve çok boyutlu olmaması, yanıltıcıyı yönlendirici olmaması gibi ilkelere dikkat edilmiştir. Soruların hazırlanmasında hem uygulamada kullanılan Dede Korkut Hikâyelerindeki kahramanlara hem de hikâyeler dışındaki diğer Türk ve Batı kültürüne ait kahramanlara yönelik sorular hazırlanması amaçlanmıştır. İlk sekiz sorunun hazırlanmasında uygulamada kullanılan Dede Korkut Hikâyesi dikkate alınırken diğer sorularda ise hem Dede Korkut Hikâyelerinin diğer kahramanları, hem Türk kültüründen masal ve kahramanları hem de Batı kültüründen film, hikâye ve masal kahramanları göz önüne alınarak hazırlanmaya çalışılmıştır. Hazırlanan soruların kontrolünün yapılması amacıyla Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Tarih Bölümü'nden ve Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Tarih Bölümünde bulunan iki uzmandan görüş alınmıştır. Uzman görüşleri sonunda soru sayısı on üçe indirilmiştir. Son şekli verilen sorular şu şekildedir:

1. Size göre masaldaki kahraman (Örnek: Salur Kazan) diğer kahramanlardan herhangi birine benziyor mu?
2. Benzettiğiniz bu kahramanla, masaldaki kahramanı kıyaslar mısınız?
3. Salur Kazan adlı kahramanda hangi değerleri, özellikleri gördünüz?
4. Salur Kazan adlı kahramanda fark ettiğiniz değerlerle benzettiğiniz diğer kahramanların değerlerini kıyaslar mısınız?
5. Salur Kazan adlı kahramandan neler öğrendiniz?
6. Salur Kazan adlı kahramanda en beğendiğiniz özellikler nelerdir?
7. Salur Kazan adlı kahramanın beğenmediğiniz özellikleri nelerdir?
8. Öğrendiğiniz bu Dede Korkut Hikâyesinden sonra Türk kahramanlarına ilginiz oluştu mu?
9. Batman, Süpermen ve Pamuk Prenses isimlerini daha önce duydunuz mu? Cevabınız evetse hangi yolla bu isimleri duydunuz?
10. Tepegöz, Bamsı Beyrek ve Nardaniye Hanım isimlerini daha önce duydunuz mu? Cevabınız evetse hangi yolla bu isimleri duydunuz?
11. Eğer bir kahramanı model almak isteseydin bu kim olurdu, neden?
12. En sevdiğiniz çizgi ve sinema filmleri hangisidir?
13. Şayet şu an yeni bir kıyafet, okul çantası ya da ayakkabı almak isteseydiniz üzerinde neyin ya da kimin görselinin bulunmasını isterdiniz?

Verilerin analizi

On üç yarı yapılandırılmış soruya öğrencilerin verdikleri cevaplar araştırmacılar tarafından analiz edilmiştir. Uygulama sırasında öğrencilere yöneltilen sorular içerik analizi yolu ile ele alınmıştır. Yapılan içerik analizinde verinin kavramsallaştırılması ve olguyu tanımlayabilecek temaların ortaya çıkarılması çabası vardır. İçerik analizinde sonuçlar betimsel bir anlatımla sunulur ve sık sık doğrudan alıntılara yer verilir. Bunun yanında ortaya çıkan temalar ve örüntüler çerçevesinde elde edilen bulgular açıklanır ve yorumlanır (Yıldırım ve Şimşek, 1999: 48). Bu hedefler doğrultusunda öğrencilerin sorulara verdikleri cevaplar incelenerek öğrencilerin zihin dünyalarında kahramanların ne şekilde yer ettiği ile ilgili veriler elde edilmeye çalışılmıştır. Öğrencilerin sorulara verdikleri cevapların analizinde yanlılığı azaltmak amacıyla üç alan uzmanıyla birlikte cevaplar incelenmiş ve ortak görüş birliğine varılarak analizler sonuçlandırılmıştır.

Bulgular ve yorumlar

Öğrencilere yöneltilen sorulara verilen cevapların analizi sonucu elde edilen bulgu ve yorumlar şu şekildedir:

Öğrencilere yöneltilen “Size göre masaldaki kahraman (Örnek: Salur Kazan) diğer kahramanlardan herhangi birine benziyor mu?” şeklindeki ilk soruya verilen cevaplara bakıldığında, öğrencilerin Türk kültürüne ait bir kahraman örneği vermedikleri bulgusuna ulaşılmıştır. Bu soruya öğrencilerden 6’sı; Süpermen, 1’i Kaptan Amerika ve Hawk Eye, 1’i Thor, 1’i Batman ve Deadpool gibi karakterlerle ilişki kurmuş, 13’ü ise herhangi bir karaktere benzetememiştir. Bu sorudan elde edilen verilere göre öğrencilerin Türk kültüründe birçok kahraman olmasına rağmen daha çok Batı kültürüne ait kahramanlar ile benzerlik kurdukları sonucuna ulaşılabilir.

Ölçeğin ikinci sorusu olan “Benzettiğiniz bu kahramanla, masaldaki kahramanı kıyaslar mısınız?” şeklindeki soruya ise, 30 öğrenci benzettikleri kahramanın *güçlü*, *hayvan sever*, *dindar*, *kahraman*, *korkusuz* gibi özelliklerin, hikâyedeki kahramanlarda da olduğunu düşündükleri sonucuna varılmıştır. Bu soruya 4 öğrenci ise herhangi bir cevap vermemiştir. Buna göre aslında öğrencilerin Batı kültürünün ürettiği kahramanlar ile ilgili sahip oldukları imgelerin birçok özelliğinin Dede Korkut Hikâyelerinde de var olduğunu ifade ettikleri görülmüştür.

“Salur Kazan adlı kahramanda hangi değerleri, özellikleri gördünüz?” şeklinde yöneltilen soruya 34 öğrencinin verdiği cevaptan elde edilen sonuçlarına göre, Türk hikâye ve masalarında bulunan ahlaki değerlerin önemini yanı sıra öğretici vasıfları da taşıdığı ve öğrencilerin bu mesajları alabildiği anlaşılmıştır. Yöneltilen bu soru sonucunda *Dürüstlük*, *yerine göre uysal (adil, söz dinleyen)*, *yardımsever*, *mücadeleci olması*, *bilge olması*, *korkusuz*, *zeki*, *alçak gönüllü*, olması gibi cevaplar alınmıştır. Yine aynı şekilde öğrencilere yöneltilen “Salur Kazan adlı kahramanda fark ettiğiniz değerlerle benzettiğiniz diğer kahramanların değerlerini kıyaslar mısınız?” şeklindeki dördüncü soruya yönelik 2 öğrencinin Salur Kazan’ın Türk ve Müslüman olmasından dolayı kimseye benzetilemez olduğunu, 1 öğrencinin Hawk Eye ile aynı özellikleri taşıdığını, 1 öğrencinin Thor ile aynı özelliklere sahip olduğunu, 11 öğrencinin ise benzettikleri kahraman ile ortak bir değere sahip görmediklerini, geri kalan 19 öğrencinin ise benzettikleri diğer kahramanla ortak özellik olarak *cesur*, *dayanıklı*, *cömert*, *becerikli*, *güçlü* ve *halk kahramanı* olduklarını belirttikleri görülmüştür. Bu sonuçlara göre Türk kahramanlarının birçok özelliğinin de aslında Batı kültüründeki kahramanlarla özdeşlik kurulduğu yorumuna ulaşılmıştır.

“Salur Kazan adlı kahramandan neler öğrendiniz?” şeklindeki soruya 27 öğrencinin; *mücadeleci olma*, *adil olma*, *dürüst olma*, *cömert olma*, *insanları küçük düşürmeme*, *cesur olma*, *ertelemenin yanlış olduğu*, *dövüşürken bile mert olmak*, *hayvanları sevmek*, *insanlara yardım etmek* şeklinde cevaplar verdikleri görülmüştür. Ayrıca, 4 öğrencinin hiçbir şey öğrenmediği; 1 öğrencinin ise korkusuzluğu, 1 öğrencinin savaşmayı öğrendiğini belirttiği bulgusuna ulaşılmıştır. Elde edilen bu bulgulara göre Türk hikâye ve masalarının, çocuklar üzerindeki olumlu etki ve kazanımlarının oranının yüksek olduğu yorumuna ulaşılabilir. Buna göre Türk kültürünün sahip olduğu hikâye ve masalarından yararlanarak öğrencilere uygun imgeleri barındıran ürünlerin (kırtasiye ve giyim ürünleri üzerinde resimsel imgeler,

ilgili çizgi ve sinema filmlerinin yapılması vb.) kullanılması, üretilmesinin önemli olduğu yorumu da yapılabilir.

Kullanılan ölçeğin altıncı sorusu olan “Salur Kazan adlı kahramanda en beğendiğiniz özellikler nelerdir?” sorusuna öğrencilerin çoğundan; yardımsever, cesur, adil, alçakgönüllü, dürüst, insanlara saygılı olması, yetenekli olması, bilge ve Allah inancında bir kahraman olması gibi cevaplar alınmıştır. Öğrencilerden biri Salur Kazanı umursuz bulurken, biri acımasız olduğunu ve bir diğeri de hiçbir fikrinin olmadığını ifade etmiştir. Bu soruya öğrencilerin çoğunun olumlu şekilde cevap vermesi manidar bulunmuştur.

Öğrencilerin bir Türk hikâyesindeki kahraman ile ilgili olumsuz algılarının olup olmadığını belirlenmesine yönelik sorulan “Salur Kazan adlı kahramanın beğenmediğiniz özellikleri nelerdir?” şeklindeki yedinci soruya 34 öğrenciden yirmi beşi Salur Kazan için beğenmedikleri hiçbir özelliğinin olmadığını ifade etmişlerdir. 9 öğrencinin ise Salur Kazan’ı; uyarıları ciddiye almaması, erteleyici olması, umursamaz ve vurdumduymaz olması, huysuz olması, keyfine düşkün ve üşengeç olması, hayvanlara zarar vermesi (ava gittiği için) gibi özelliklerini beğenmediklerini belirtmeleri dikkat çekici bulunmuştur. Öğrencilerin çoğunun olumsuz bir algıya sahip olmadığı göz önüne alındığında bir Türk hikâyesinde yer alan uygulamada örnek olarak seçilen Salur Kazan’ın genel olarak olumsuz bir mesaj iletmediği, bunun yanında azımsanmayacak kadar bir öğrencinin de bu kahraman figürü ile ilgili belirttikleri olumsuz yönlerinin de göz önüne alınması gerektiği yorumu yapılabilir.

“Öğrendiğiniz bu Dede Korkut Hikâyesinden sonra Türk kahramanlarına ilginiz oluştu mu?” şeklindeki kısa cevap beklenen sekizinci soruya öğrencilerin 24’ü “evet” cevabını verirken, 10 tanesi ise hayır cevabını vermişlerdir. On gibi dikkat çeken bir sayıda öğrencinin bu soruya hayır cevabını vermesinde bu kahramanların sadece hikâye yolu ile değil, film ve oyun teknolojilerinin, kullanılan eşya ve kıyafetlerin üzerindeki imgeler gibi materyallerin üretilmesinin bu ilginin daha da artmasını sağlayabileceği, Türk kültürüne dair imgelerin daha beğenilir olabileceği çıkarımı yapılabilir. Bu konuda da Türkiye’de üniversitelerde bulunan Türk Halk Bilimi, Tarih, Türkoloji gibi bölümlerin ilgili ürünleri üretecek devlet ya da özel şirketler ile projeler üretmesi gerektiği önerisinde de bulunulabilir. Ancak bu ve buna benzer proje tabanlı yaklaşımlar ve ortak akıl ile Batı kültürüne ait kahramanlardan ziyade Türk kültürünün izlerini barındıran hikâyelerdeki kahramanlara çocukların ilgileri artırılabilir. Dede Korkut Hikâyeleri gibi mevcut malzemelerin günümüz çocuklarının ilgisini çekmesinde yetersiz kalacağı, bunun yanında bu kahramanların yeniden imajlar verilerek yeni giysiler ile şekillendirilerek günümüze uyarlanmasının, kültürel kodlarını kaybetmeden modernize edilmesinin önemli olduğu yorumu da yapılabilir.

Batı kültürünün simge kahramanları ile ilgili öğrencilerin bilgilerini belirlemek amacı ile yöneltilen “Batman, Süperman ve Pamuk Prenses isimlerini daha önce duydunuz mu? Cevabınız evetse hangi yolla bu isimleri duydunuz?” şeklindeki soruya Batman ile ilgili olarak; 34 öğrenciden yalnızca 2’si Batman ismini daha önce duymadığını ifade ederken; 32’si ise sinema, çizgi roman, okul eşyaları, kıyafetler, oyuncaklar, çizgi film ve arkadaş ortamlarından dolayı bu ismi bildiklerini ifade etmişlerdir. Süperman ile ilgili olarak; 34 öğrencinin tamamı Süperman’i çizgi filmler, sinema filmleri, kırtasiye malzemeleri, ev tekstil ürünleri vb. yollar aracılığıyla tanıdığını söylemiştir. Pamuk Prenses ile ilgili olarak da; 34 öğrencinin tamamı Pamuk Prenses’i tanıdığını, Pamuk Prenses ile ilgili kitapları okuyup, çizgi ve sinema filmlerini izlediklerini söylemişlerdir. Batı kültürünün ürettiği bu masalsi kahramanların öğrencilerin hemen hemen hepsi tarafından biliniyor olmasında medyanın, tekstil ürünlerinin, çocukların kullandığı eşyalarda kullanılan resim, logo gibi imgelerin çok etkili olduğu yorumu yapılabilir.

Dokuzuncu soruda Batı kültüründeki masalsi kahramanlara yönelik öğrencilere sorulan sorunun aksine onuncu soruda da Türk kültüründen benzer kahramanların yer aldığı “Tepegöz, Bamsı Beyrek ve Nardaniye Hanım isimlerini daha önce duydunuz mu? Cevabınız evetse hangi yolla bu isimleri duydunuz?” şeklinde soru öğrencilere yöneltilmiştir. Onuncu soruya öğrencilerden sadece Tepegöz ile ilgili dikkat çekici bir oranda olumlu cevap gelmiştir. Yirmi bir öğrencinin Tepegöz için “evet” cevabını verdikleri görüşmüştür. Tepegöz’ü ne şekilde öğrendikleri ile ilgili olarak bu öğrencilerden bir tanesi bu kahramanı daha önce Dede Korkut Hikâyeleri kitabını okuduğu için duyduğunu, diğer bir öğrencinin

ise annesinin bu hikâyeyi kendisine daha önce anlattığı için bildiğini, on dokuz öğrencinin ise “Tepegöz” ismini bir çizgi filminden duyduklarını belirttikleri görülmüştür. Tepegöz ile ilgili olarak 13 öğrenci ise “Hayır” cevabını vermişlerdir. Tepegöz ile ilgili olarak bu bulgulara göre; Türk hikâyelerindeki bir kahraman ile ilgili yapılan bir çizgi filmin öğrencilerin bunu öğrenmelerinde daha etkili olduğu yorumu yapılmıştır. Tepe Göz’ü daha önce hiç duymamış olan öğrencilerin sayısı da azımsanmayacak kadar olduğu görülmüştür. Bamsı Beyrek’i 34 öğrenciden yalnızca 1’i bildiğini belirtmiş o da Dede Korkut Hikâyelerini okuduğu için bu ismi bildiğini ifade etmiştir. Geri kalan 33 öğrenci ise bu soruya cevap olarak “hayır” cevabını vermişlerdir. Büyük çoğunluğunun Batı kültürüne ait hayali kahraman Batman’i tanıırken, Türk kültürünün masal kahramanı olan Bamsı Beyrek ismini hiç duymamış olmaları manidar bulunmuştur. Kurgusal açıdan Pamuk Prenses benzerliği olan, ama Türk kültürünün kodlarını taşıyan Nardaniye Hanım ile ilgili olarak 34 öğrencinin hepsi de “hayır” şeklinde cevap vererek duymadıklarını dile getirmişlerdir. Uygulama sırasında, öğrencilerden gelen sorular üzerine araştırmacı tarafından Nardaniye Hanım hikâyesinden bahsedilince öğrencilerin bu hikâyeye çok ilgi göstermeleri, hatta 28 öğrencinin araştırmacıya “*Nardaniye Hanım masalını nereden okuyabiliriz*” diye sormaları da dikkat çekici bulunmuştur. Muadili olan Pamuk Prenses ile ilgili bugüne kadar onlarca çizgi ve sinema filminin yapılmış olması, yüzlerce defa farklı farklı zamanlarda hikâye kitapları basılmışken bunun karşılığında yüzlerce yıl öncesinde anlatıldığı şekli ile varlığını sürdüren ve anca müzeliğe olabilecek Nardaniye Hanım’ın çocukların dünyasında yer etmesini beklemek zor olsa gerek.

“Eğer bir kahramanı model almak isteseydin bu kim olurdu, neden?” şeklinde öğrencilerin hayal dünyalarında olmak istedikleri kahraman ya da karakterin belirlenmesine yönelik sorulan bu soruya cevap olarak, öğrencilerin kendilerine rol model aldıkları isimler dikkat çekici bulunmuştur. Öğrencilerden; sihirli olduğunu düşündüğü için Selena (1), zeki olduğunu düşündüğü için Einstein(1), ölümsüz olduğu için Deap Pool (2), göze hitap ettiği için Fishstick(3), çok fazla maddi gelir elde ettiklerini düşündükleri için futbolcular (4), yabancı çizgi karakterlerinden Uğur Böceği(3), yardım sever olduğunu düşündüğü için Beymex(1), hızlı olduğunu düşündükleri için Flash(1), yabancı oyun karakterlerinden olan Katarina, özgür ruhlu olduğunu düşündükleri için Zero Two (2), BTS grubu üyelerinden Jungkook (6), Bella, Dipper (2), Steven, Allen Walker(1) Iron Man (1), Stranger Things karakterleri (3) gibi yabancı kişileri model almak istediklerini belirtmişlerdir. Bunların dışındaki 10 öğrenci ise aile bireylerini ve Atatürk’ü kendilerine kahraman olarak model almak istediğini belirtmiştir.

Öğrencilerin en sevdikleri çizgi filmler içerisinde yerli ve yabancı çizgi ve sinema filmlerin oranını belirlemek amacı ile yöneltilen “En sevdiğiniz çizgi ve sinema filmler hangisidir?” şeklindeki soruya otuz dört öğrenciden sadece on dördü en sevdiği çizgi film ismi olarak yerli çizgi film ismi belirtmişlerdir. Bu çizgi filmler; *Rafadan Tayfa* (3), *Fırıldak Ailesi* (6), *Kral Şakir* (5) şeklinde olmuştur. Bunun yanında yabancı çizgi film ismi belirten yirmi dört öğrencinin ise belirttiği film isimleri şunlardır: *Esrarengiz Kasaba* (5), *Final Space* (1), *Powerpuff Girls* (1), *Ben Ten*(4), *Avengers* (2), *Tsubasa* (5), *Witcher* (1), *Rick and Morty* (1), *Teen Titans Go* (1), *Gumball* (3) gibi yabancı çizgi filmleri tercih ettiklerini belirtmişlerdir. Sinema filmi olarak en sevdikleri yerli film ismi veren öğrencilerin sayısı yerli çizgi film ismi verenler gibi on dördtür. Sevilen yerli sinema filmleri arasında *Recep İvedik* serisi(3), *7.Koğuştaki Mucize*(1), *Fırıldak Ailesi* (2), *Rafadan Tayfa* (1), *Keloğlan*(1), *Kral Şakir* (1), *Selena* (1), *Can Feda* (1), *Ayla* (1), *Can Dostlar* (1) yer almıştır. Yabancı sinema filmi ismi belirten öğrenci sayısı yirmidir. Bu öğrenciler, *End Game* (2), *Grinch* (1), *Ters Yüz* (2), *Avengers* (2), *Örümcek Adam* (4), *Ben Ten* (1), *Charli'nin Çikolata Fabrikası* (1), *Big Hero* (1), *The Wind is Rising* (1), *Mucize Uğur Böceği ve Kara Kedi* (2), *Iron Man* (1), *Sil Baştan* (1), *Grinch* (1) gibi yabancı sinema filmlerinin yer aldığı uzun bir listeyi belirtmişlerdir. Burada her ne kadar öğrencilerin sevdikleri filmler arasında Türk filmleri olsa da yarım fazlasının yabancı filmleri sevdiğini belirtmeleri dikkat çekicidir. Özellikle öğrencilerin öğrendikleri, dinledikleri, etkilendikleri kahraman figürlerinin daha çok filmler aracılığı ile olduğu göz önüne alındığında bu oran manidar bulunmuştur.

On üçüncü ve son soru olan “Şayet şu an yeni bir kıyafet, okul çantası ya da ayakkabı almak isteseydiniz üzerinde neyin ya da kimin görselinin bulunmasını isterdiniz?” şeklindeki soruya öğrencilerin verdikleri cevapların dağılımı şu şekildedir: *BTS* grubu üyeleri (4), *Pempe Panter* (1), *Norm Ender* (1), *Hadise* (1), *Bilie Elish* (1), *Gumball* (1), *Spider Man* (3), *Dipper* (2), *Bella* (1), *Gölgelerin Efendisi* 'ndeki oyuncu *Will*, *Batman* (1), *Gölgeler* ' in Efendisi'ndeki *Halt* karakteri (1), *Allan Walker* (1), *Iron Man* (1) *Black*

Pink üyeleri (1), *Ronaldo* (1), *Soloh*, *İbrahimoviç* (1), *Messi* (1), *Muslera* (1), *Kyrie İrving* (1), *Stephen Curry* (1), *jacksepticeye sam* (1), *Liverpool* logosu (1), *Harry Potter* (1), *Stranger Things* (1), *Stewen Universe* (1), *Eleven* (2), *Zakharova* (1) gibi. Bu soruya verilen cevaplara bakıldığında futbolcu, sinema karakteri, hikâye kahramanı ya da mitolojik motiflerden hiçbirinde Türk kültürüne ait bir ismin ya da nesnenin resminin yer almasının hiç istenmemiş olması dikkat çekicidir. Bu soruda sadece 4 öğrenci Atatürk'ün resminin yer almasını istediklerini belirtmişlerdir.

Araştırmada Dede Korkut Hikâyelerinde geçen bazı Türk kahramanlarının bilinmemesine rağmen Örümcek Adam, Süpermen ya da Batman gibi batı menşeli hayalî kahramanların tüm öğrenciler tarafından biliniyor olması dikkat ekici bulunmuştur. Batı kültürünün ürettiği bu hayali kahramanların isimlerinin bilinme nedeninde hiç şüphesiz en öne çıkan faktörün filmler olduğu rahat bir şekilde söylenebilir. Bu tespitten hareketle hikâyelerde, masallarda, destanlarda yer alan ve Türk kültürünün kodlarını taşıyan kahramanları konu alan yeterli sayıda sinema filmi, animasyon ve çizgi filmler yapılmadıkça da bu durumun tersine dönmesinin zor olacağı düşünülmektedir.

Sonuç ve öneriler

Yapılan çalışmada kültürümüzün sahip olduğu gerçek ve hayalî birçok Türk kahramanının varlığının günümüzde yer almaması bir yana bugün hayatımızda yani çocuklarımızın, gençlerimizin dünyasında Batı kültürünün mitolojisinde geçen kahramanların yer alması hatta bunun yanında uydurulmuş hayalî birçok Batı temelli kahramanın yer alıyor olmasının görülmesi manidar bulunmuştur.

Uygulamada kullanılan Dede Korkut Hikâyesinin dikkate alındığı ilk sorulara yönelik öğrencilerin verdikleri cevapların analizine göre genellikle Salur Kazan hikâyesindeki kahramanın öğrenciler üzerinde olumlu etkilerinin olduğu sonucuna varılmıştır. Fakat bunun yanında ilk soru olan ve uygulamada yer verilen masal kahramanı Salur Kazan'a benzer bir kahramanın sorulduğu soruya verilen cevaplar dikkat çekici bulunmuştur. Bu soruya öğrencilerin cevaplarında Türk kültürüne ait herhangi bir kahraman örneği veremedikleri bunun yanında daha çok Batı kültürüne ait kahramanlar ile benzerlik kurabildikleri görülmüş ve buna göre de öğrencilerin Türk kültüründeki kahramana dair zihinlerinde herhangi bir imge olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Fakat devamındaki soruya öğrencilerin verdikleri cevaplar incelendiğinde ise Batı kültürüne ait sahip oldukları kahraman imgelerinin birçok özelliğinin Dede Korkut Hikâyelerinde de var olduğunu ifade etmeleri de aslında Türk kültüründen kahramanlık örnekleri ile de benzer kahramanlık özelliklerinin verilebileceği sonucuna ulaşılmıştır. Bir sonraki soruda ise uygulama sırasında öğrendikleri Salur Kazan'ın öğreticilik yönü açısından da çocuklar üzerindeki olumlu etkilerinin olduğu görülmüştür. Öğrencilere Salur Kazan ile ilgili yöneltilen "*Salur Kazan adlı kahramanda en beğendiğiniz özellikler nelerdir?*" sorusuna yönelik öğrencilerin verdiği cevaplarda bu olumlu etki sonucunu destekler nitelikte bulunmuştur. Aynı şekilde bu soruya verilen cevapların kontrol edilmesi amacı ile Salur Kazan adlı kahramanın beğenmedikleri bir özelliğinin olup olmadığının sorulduğu soruya da öğrencilerin önemli bir çoğunluğunun Salur Kazan için beğenmedikleri hiçbir özelliğinin olmadığı görülmüş buna göre de önceki soruda ulaşılan sonuçlar teyit edilmiştir. Uygulamada yer verilen Salur Kazan isimli kahramanın öğrencilerde diğer Türk kahramanlarına olan ilgilerini arttırıp arttırmadığına dair bilgi alınması için yöneltilen soruya verilen cevapların analizinde de öğrencilerin çoğunluğunun olumlu cevap vermeleri (N=24) yapılan uygulamanın olumlu bir sonucu olarak değerlendirmiştir. Olumsuz şekilde cevap verenlerin oranı az olsa da (N=10) bu konularda farklı çalışmalar yapılması gerektiği sonucuna da ulaşılmıştır.

Öğrencilere yöneltilen devamındaki sorular ile de uygulamada yer verilen Salur Kazan hikâye kahramanı dışında Dede Korkut Hikâyelerinin diğer kahramanlarına, Türk kültürünün diğer masal kahramanlarına ve Batı kültüründen film, hikâye ve masal kahramanlarına yönelik çalışmanın diğer amaçları ile ilgili sonuçlara da ulaşılmaya çalışılmıştır. Batı ve Türk kültürüne ait kahramanları öğrencilerin ne kadar tanıyıp tanımadıklarının sorulduğu iki soru neticesinde Batı kültürünün ürettiği bu masalsı kahramanların öğrencilerin hemen hemen hepsi tarafından bilindiği görülmüştür. Bunun yanında Türk kültürüne ait ise sadece Tepegöz'ü dikkat çekici bir oranda öğrencinin bilgisinin olduğu, bunun dışında ise Türk kültürüne dair kahraman ve hikâyelerin hiçbirini bilmedikleri görülmüştür. Bu sonucun çıkmasında hiç şüphesiz Batı kültürü içerikli medyada sunulan içeriklerin, günümüze taşınan masal ve hikaye kitaplarının çocuklara yönelik hazırlanan tekstil ürünlerinin, çocukların kullandığı eşyalarda kullanılan resim, logo gibi imgelerin Batı kültürünün içeriklerine sahip olmasının etkili olduğu

sonucuna varılmıştır. “Eğer bir kahramanı model almak isteseydin bu kim olurdu, neden?” sorusuna öğrencilerin verdikleri cevapların da öncesinde elde edilen bu sonuçları destekler nitelikte olduğu görülmüştür.

Yukarıda medyanın yer verdiği içerik ile ilgili her ne kadar Türk kültürü aleyhine sonuçlar çıkmış olsa da diğer bir araştırma sonucunda ve bu çalışmanın devamında öğrencilere sorulan “En sevdiğiniz çizgi ve sinema filmler hangisidir?” şeklindeki soruya verilen cevaplarda az da olsa olumlu sonuçlara ulaşma imkânı da vermiştir. Bu soruya otuz dört öğrenciden on dördü en sevdiği çizgi film ismi olarak yerli çizgi film ismi verirken yirmi dört öğrenci ise yabancı çizgi film ismi belirtmiştir. Buradan da görüldüğü gibi araştırmaya katılan öğrencilerin yarısından fazlasının en sevdiği çizgi filmin yabancı çizgi film olduğu sonucuna varılmıştır. Aynı şekilde Neslihan Kaymak ve Dilek Öğretir Özçelik’in 5-6 yaş gurubundaki üç yüz öğrenciye yönelik yaptıkları çalışmada, izlemeyi en çok tercih ettikleri çizgi filmin hangisi olduğunun sorulduğu soruya öğrenciler; “*Vikingler*(87), *Keloğlan Masalları* (71), *Niloya*(38), *Rafadan Tayfa* (32), *Maşa ve Koca Ayı*(27), *Harika Kanatlar* (13), *Diğer* (32) (2020: 29)” şeklinde cevapladıkları görülmüştür. Okul öncesine yönelik çocuklar ile yapılan bu çalışmada ilk sırada 87 kişi ile Avusturya-Japonya ortak yapımı olan Vikingler çıkması da manidar bulunmuştur. Hâlbuki Orta Asya Türk devletlerinin benzer dönemde buradaki içeriğe yakın o kadar çok konu içeriği bulunmaktadır ki ilk sırada Türk kültürü dışından bir kültüre ait çizgi filmin çıkması dikkat çekici bulunmuştur. Yalnız bu yaş gurubunda ikinci sırada Keloğlan, üçüncüde Niloya ve dördüncü sırada da Rafadan Tayfa çıkması da olumlu ve umut verici bir sonuç olarak değerlendirilmiştir. Bunun yanında ilgili çalışmada altıncı sırada çıkan Maşa ve Koca Ayı çizgi filmi çocuklara Rus kültürünü aşıyor gerekçesi ile Ukrayna’da yayınlanması yasaklanmıştır. İkinci sırada çıkan Keloğlan ve dördüncü sırada çıkan Rafadan Tayfa çizgi filmlerinin çocuklar üzerindeki olumlu etkilerinin yer verildiği iki çalışmada konuya yönelik umudu destekler nitelikte görülmüştür. Keloğlan Masalları çizgi filmini değerler bakımından inceleyen başka bir çalışma sonucunda da “*güven, sorumluluk, yardımseverlik/iş birliği, sevgi/şefkat değerlerinin bu çizgi filmde yer aldığı* (Özyürek, vd., 2018: 1-11).” sonucuna ulaşılmıştır. Aynı şekilde milli ve evrensel değerler bakımından Rafadan Tayfa çizgi filmini konu alan bir başka çalışmada ise “*evrensel değerlere milli değerlerden daha fazla yer verildiği sonucuna varılmıştır. Rafadan Tayfa çizgi filminde sırasıyla en çok yer verilen evrensel değerlerin, yardımseverlik, sevgi, vatanseverlik, saygı ve sorumluluk olduğu görülmüştür* (Şentürk ve Keskin, 2019: 143-157).” Her ne kadar bu çalışmada evrensel değerlere daha fazla yer verildiği sonucuna ulaşılmış olsa da milli değerlere yer veren ve çocuklar tarafında sevilen bu çizgi film burada olumlu olarak değerlendirilmiştir. Öğrencilerin bu sorunun sinema filmi ile ilgili bölümüne verdikleri cevaplarında çizgi film ile ilgili kısım ile ilgili verdikleri cevaplara yakın olduğu sonucuna varılmış ve yabancı sinema filmlerinin öğrenciler tarafından daha çok sevildiği görülmüştür.

Yapılan çalışma sonunda Türk kültürünün kodlarını taşıyan masalların, hikâyelerin ve bu bağlamda bu tür eserlerde yer alan kahramanların günümüz çocuklarının hayatlarında yer alması, hayal dünyalarını süslemesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır. Böyle bir amaca ulaşabilmek içinde gerek Türkiye’de, gerek diğer Türk devletlerinde hatta gerekse bütün Türk Dünyasının ortak çabaları ile bir program dâhilinde çeşitli çalışmalar hayata geçirilmelidir. Bu çerçevede kitle iletişim araçlarında kullanılmasına yönelik Türk çocukları için başta Dede Korkut Hikâyeleri gibi Oğuz Kağan’dan Bile Kağan’a, Tuğrul Bey’den Alparslan’a, Tomris Hatun’dan Terken Hatun’a kadar kahramanlarımızın tanıtıldığı çizgi filmler, sinema filmler, animasyon filmler gibi materyallerin yer aldığı ürünler üretilebilir. Bunların yanında Türk masal ve hikâyelerini konu alan çocukların ilgisini çekecek zengin kalitede ilgi çekici kitapların hazırlanması, Türk tarihinin değer ve karakterleri betimleyen resimler, tablolar, biblolar gibi sembol nesnelerin üretilmesi, Türk mitolojisi içinde yer alan motiflerin yer aldığı okul malzemelerinden, ev tekstil ürünlerine kadar pek çok alanda ürünlerin üretilmesinin önemli olduğu sonucuna varılmıştır. Örneğin sadece Dede Korkut Hikâyelerinin okul öncesi eğitimden itibaren başlayarak, çocuklarımıza tanıtmak ve anlamlarını sağlamanın dahi Türk kültürüne önemli katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Burada dile getirilen amaçlara ulaşmak için tıpkı Batı kültürü kaynaklı Batman, Joker örneğinde olduğu gibi medya, kıyafetler, ev-iş tekstil ürünleri, kırtasiye malzemeleri gibi ürünler hazırlanarak tüketilmesi sağlanabilir. Türk Dünyası’nın kötü-iyi, güzel-çirkin gibi ortak değerleri ilköğretimden yükseköğretime kadar öğrencilerine masal kahramanlarından hareketle yaratılan karakterlerle özdeşleştirilip kazandırılabilir. Bu bağlamda Türk kültürünün gelecek nesillere aktarılması ve tanıtılmasının amaçlanması önemli bir konudur.

Kaynakça

- Akça, A. (2019). Değerlerin değeri. *Yörtürk*, (145), 14-18.
- Başgöz, İ. (1998). Dede Korkut Destanında epitetler. *Milli Folklor*, (37), 23-35.
- Burke, P. (2003). *Tarihin görgü tanıkları*. Kitap Yayınevi.
- Çetinkaya, G. (2015). Dede Korkut Hikâyelerinde kültürel belleğin söylem haritası olarak giyim-kuşam ve yeme-içme sembolleri. *Milli Folklor*, 27 (107), 83-96.
- Dede Korkut kitabı*, (M. Ergin, Çev.) (2017). Boğaziçi Yayınları.
- Deveci, H., Belet, D. ve Türe, H. (2013). Dede Korkut Hikâyelerinde yer alan değerler. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 12 (46), 294-321.
- Ekici, M. (2019). 13. Dede Korkut Destanı: 'Salur kazanın yedi başlı ejderhayı öldürmesi' Boyunu beyan eder hanım hey!. *Milli Folklor*, 5-13.
- Eliuz, Ü. (2001). Dede Korkut Hikâyelerindeki şahıs kadrosunun karakter yapıları bakımından incelenmesi. *Bilig Dergisi*, (18), 63-86.
- Göktekin, M. (2019). Toplum nereye gidiyor? *Yörtürk*, (146), 14-17.
- Joosen, V. (2011). Sanat ve pedagoji arasında peri masalı uyarlamaları. (R. Gökben, Çev.), *Milli Folklor*, 23 (92), 152-160.
- Karataş, Z. (2015). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. *Manevi Temelli Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 1 (1), 62-74.
- Kaymak N. ve Öğretir Ö. D. (2020). Evrensel değerler üzerine bir inceleme: Vikingler çizgi filmi örneği. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, (41), 26-43.
- Oğuz, Ö. (2021). Türkiye'de mit ve masal çalışmaları veya bir olumsuzlama ve tek-tipleştirme öyküsü. *Milli Folklor*, 22 (8), 36-45.
- Özdemir, C. (2014). Dede Korkut Hikâyelerinde ideal Türk gençliği. *Gençlik ve Kültürel Mirasımız Uluslararası Kongre Kitabı*, Ed. Bekir Şişman, Muhittin Düzenli, (1), 173-182.
- Özdemir, C. (2020). Çağdaş ebeveynliği kültürel bellekte aramak: Dede korkut hikâyeleri örneği. *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10 (20), 27-48.
- Özyürek, A., Kaya, B., Yeşil, Z. ve Karadaş, İ. (2018). Keloğlan Masalları çizgi filminin değerler açısından incelenmesi. *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (4), 1-11.
- Sarıtaş, Ş. E. (2020). Dede Korkut kitabında toplumsal cinsiyet rolleri ekseninde kadınlık olgusu. *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi*, 55 (3), 1949-1964.
- Şahin, V. (2009). Dede Korkut Hikâyelerinde iyilik kültürü. 1. *Ulusal İyilik Sempozyumu*, Elazığ Milli Eğitim Müdürlüğü ve Fırat Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Elazığ Milli Eğitim Müdürlüğü Yayınları, 294-302.
- Şentürk, Ş. ve Keskin, A. (2019). Rafadan Tayfa çizgi filminin milli ve evrensel değerler açısından değerlendirilmesi. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (20), 143-157.
- Tavşancıl, E. ve Aslan, E. (2001). Sözel, yazılı ve diğer materyaller için içerik analizi ve uygulama örnekleri. Epsilon Yayıncılık.
- Tekindal, M. ve Uğuz A.Ş. (2020). Nitel araştırma yöntemi olarak fenomenolojik yaklaşımın kapsamı ve sürecine yönelik bir derleme. *Ufku Ötesi Bilim Dergisi*, 20 (1), 153-182.
- Tokdemir, K. (2020). Uyuyan güzel masalından malefiz filmine ötekileştirmenin yeniden üretimi: Cadı prototipinin ters yüz edilmesi mi?. *Toplum ve Kültür Araştırmaları Dergisi*, (6), 111-130.
- Türer, C. (1991). Eğitimde içerik analizi. *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, (3), 321-327.
- Veren, E. (2019). Dede Korkut liseden atıldı mı? *Türk Yurdu*, (382), 22.
- Yalcın, S. K. ve Şengül, M. (2004). Dede Korkut Hikâyelerinin çocuk eğitimi açısından öne sürdüğü değerler ve ortaya çıkarmak istediği tip üzerine bir değerlendirme. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14 (12), 209-223.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (1999). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. Seçkin Yayınevi.

Etik kurul onayı

Kişisel veri kullanılmaması sebebi ile bu araştırma etik kurul izni gerektirmeyen çalışmalar arasında yer almaktadır.

Araştırmacıların katkı oranı beyanı

Yazarlar çalışmaya eşit oranda katkı sağlamıştır.

Çıkar çatışması beyanı

Bu çalışmada herhangi bir potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.